

Forslag til styrkelse af gældende ret vedr. muslimske kvinders rettigheder

Folketinget har i flere omgange forsøgt at give muslimske kvinder rettigheder under dansk lov – altså at ulovliggøre parallelle retspraksisser såsom fastholdelse i islamiske ægteskaber og indgåelse af islamiske tvangsægteskaber. Selvom tankerne bagom disse lovreformer har bygget på gode ideer, så har ingen af paragrafferne signifikant indflydelse på muslimske kvinders reelle retsstilling. Det skyldes at paragrafferne i høj grad misforstår de praksisser, som de forsøger at regulere. Her gennemgår vi en række forslag, som vil medføre at lovgivningen får den effekt, som folketetinget har ønsket, da det lovgav.

Kort baggrund

Tvang i forbindelse med ægteskab fik i særdeleshed fokus i april 2008 med indførelsen af STRFL § 260, stk. 2 som satte en skærpet strafferamme på fængsel indtil 4 år (LOV nr 316 af 30/04/2008). Ægteskab forstås her som en borgerlig vielseshandling, der foretages af en borgerlig eller kirkelig myndighed, jf. ÆL, § 15, stk 1. Dette er dog kun såfremt den kirkelige myndighed har vielsesbemyndigelse, jf. trossamfundsloven, § 15.

I februar 2013 fremsatte justitsminister Morten Bødskov forslag (L 143, 2012-13) om skærpelse af STRFL § 260, således at virkningsområdet nu i tillæg til ægteskab og vielse i civil forstand også kom til at gælde ”religiøs vielse uden borgerlig gyldighed”. Hermed forstås ”ægteskabslignende forhold under tilstedeværelse af en religiøs autoritet” (Lov nr. 434 af 01/05/2013). Endvidere blev det forklaret, at ”omfattet af den foreslåede bestemmelse vil f.eks. være tvang udøvet i forhold til indgåelse af et såkaldt »muslimsk ægteskab« eller »nikah-forhold«, hvorved forstås en gensidigt forpligtende ægteskabelig kontrakt indgået i forbindelse med en religiøs vielse uden borgerlig gyldighed” (*ibid.*).

Intentionen bag lovgivningen er tydelig, men eftersom en nikah (islamisk ægteskab) udgør en civil kontrakt, som indgås mellem brud og gom (eller deres værger), så har imamen ikke nogen formel funktion ved indgåelsen. Det vil sige, at en imam end ikke behøver at være til stede ved indgåelsen af nikah, for den udgør ikke en vielse, sådan som dansk lovgivning forestillede sig på daværende tidspunkt. I marts 2021 blev begrebet ”andet ægteskabslignende forhold” derfor indskrevet i STRFL § 260 (LOV nr. 415 af 13/03/2021) efter fremsættelse af udlændinge- og integrationsministeren Mattias Tesfaye (L 126, 2020-21). Dette forslag blev fremsat efter VIVE-rapporten *Etniske minoritetskvinder og skilsmisse* fra 2020, som blandt andet påpegede, at ”en imams tilstedeværelse eller medvirken under vielsen er ikke en forudsætning for en nikahs gyldighed i en islamisk-juridisk optik.” Kort sagt: et islamisk ægteskab udgør ikke en ”religiøs vielse uden borgerlig gyldighed” men en civil kontrakt uden gyldighed som ægteskab under dansk lov. Derfor blev begrebet ”andet ægteskabslignende forhold” tilføjet til §260, med denne definition:

Med indgåelse af et andet ægteskabslignende forhold vil skulle forstås en forbindelse mellem to mennesker, der indgås i henhold til regler, der gælder i en bestemt gruppe, og som indebærer, at parterne af denne gruppe vil blive anset for ægtefæller med tilhørende rettigheder og pligter over for hinanden. Reglerne kan både være skrevne og uskrevne og skal have taget stilling til spørgsmålet om ophævelse af det ægteskabslignende forhold. Denne betingelse vil også være opfyldt, hvis det følger af de pågældende regler, at forholdet ikke kan ophæves. Det vil derimod ikke være en betingelse, at indgåelsen af forholdet sker under tilstedeværelse af en religiøs autoritet. (FT 2020-21 tillæg A, L 126 *Forslag til lov om ændring af straffeloven*, s. 9.)

Hermed udvider begrebet ”andet ægteskabslignende forhold” det, som tidligere blev kaldt ”religiøs vielse uden borgerlig gyldighed”, sådan at STRFLs virkningsområde også kommer til at dække ægteskaber, som indgås uden tilstedeværelsen af en religiøs autoritet. **Det vil sige, at STRFL indeholder et begreb (andet ægteskabslignende forhold), som kan anvendes til at regulere nikah-praksisser - uden at tildele nikah gyldighed eller anerkende det som en ægteskabsform med dertilhørende rettigheder.**

Konkrete forslag til forbedring af gældende ret vedrørende muslimske kvinders rettigheder

Gør islamisk polygami ulovligt

STRFL § 208, som forbyder polygami, nævner kun ”ægteskab” og ”registreret partnerskab”. Her er hverken ”religiøs vielse uden borgerlig gyldighed” eller ”andet ægteskabslignende forhold” nævnt. Det vil sige, at det ikke er ulovligt at indgå flere ”andre ægteskabslignende forhold”, og dermed er islamisk polygami ikke ulovligt i Danmark.

Vi foreslår, at ”andet ægteskabslignende forhold” tilføjes til ordlyden i STRFL § 208, sådan at islamisk polygami bliver strafbart. Det vil medføre, at såfremt det kan påvises, at en mand har indgået flere ”andet ægteskabslignende forhold” – enten dokumenteret gennem flere nikah-kontrakter eller vidneudsagn om flere nikah-forhold – så vil der kunne rejses tiltale efter STRFL § 208.

Der er klar evidens for, at islamisk polygami udgør et problem for et segment af muslimske kvinder i Danmark. Eksempelvis fastholder nogle mænd deres (eks)kone i nikah, mens de samtidig gifter sig på ny. Hvis denne praksis ulovliggøres, så vil mænd være tvunget til at skille sig islamisk fra deres (eks)hustru, inden de gifter sig på ny. Desuden spiller islamisk polygami en rolle i migrationsmønstre, eftersom mænd gifter sig med kvinder i udlandet og ansøger om familiesammenføring til Danmark, mens de allerede er i en nikah med en kvinde i Danmark.

Gør fastholdelse af kvinder i islamiske ægteskab ulovligt både i teori og i praksis

STRFL § 260, stk. 2 forbyder fastholdelse i nikah (andet ægteskabslignende forhold) ved hjælp af tvang. Desværre er paragraffens materielle beskrivelse af tvang langt fra udtømmende og paragraffen vil formentlig kun kunne bruges i et begrænset antal sager. Den tvang, som fastholder kvinder i nikah, foregår ved at manden eller familier udøver religiøs tvingende kontrol, som ikke er begrænset til en enkelt eller afgrænset (volds-)handling.

Vi foreslår, at der med udgangspunkt i den efterhånden omfattende forskning på området laves en mere virkelighedsnær beskrivelse af fastholdelsestvangen. Dette kan enten gøres gennem en ændring af selve beskrivelsen af tvang i STRFL § 260 eller ved en supplerende og mere retvisende beskrivelse af det materielle og kriminologiske indhold i Rigsadvokatmeddelelsen til STRFL § 260. Dermed vil mange flere kvinder kunne anmelde fastholdelse i nikah, og politi og anklagemyndigheden vil med vidneudsagn, tekstbeskeder og lignende kunne løfte tiltalen. Fastholdelsestvangen og de kontrollerende adfærdsmønstre er så velstuderede i en dansk kontekst, at de kan beskrives uden utilsigtede konsekvenser.

Gør indgåelse af islamiske tvangsægteskab (tvangsnikah) ulovlige både i teori og i praksis

STRFL § 260, stk. 2 forbyder at man tvinger nogen til at indgå nikah (andet ægteskabslignende forhold). Ligesom i ovenstående er paragraffens beskrivelse af tvang så virkelighedsfjern, at paragraffen formentlig kun vil kunne bruges i et yderst begrænset antal sager. I Karnov findes blot fem sigtelser for tvangsnikah fra 2004–2024, hvoraf der kun er faldet dom i tre af sagerne. Årsagen til det lave antal sager er, at paragraffen om tvangsnikah forudsætter fravær af samtykke som kriterium, men næsten alle, som indgår tvangsnikah, giver i praksis samtykke. Dette kan lyde absurd fra et juridisk perspektiv, men det skyldes, at tvangen består i at fremtvinge et ”frivilligt” samtykke fra den person, som indgår tvangsnikahen. Kort sagt: Det er normativt i tvangsnikaher, at den person, som tvinges, samtykker – et samtykke som er sikret af familien inden nikah-indgåelsen.

Den tvingende adfærd ved indgåelsen af tvangsnikah af en sådan karakter, at det sagtens kan forekomme samtidigt med at kvinden giver eksplicit samtykke. Det vil sige, at STRFL §260, stk. 2 kun dækker en meget sjældent type tvangsnikah, mens flertallet af sager ikke dækkes af paragraffen. Vi foreslår at STRFL §260, stk. 2 revideres sådan at den fremadrettet fokuserer på de metoder, som familier anvender til at sikre sig samtykke til tvangsnikah. Desuden er det nødvendigt, at anklagere og domstole instrueres i ikke at tillægge et eksplicit samtykke en sådan betydning, at anden evidens for et tvingende og kontrollerende adfærdsmønster ikke også indgår i afvejningen af sagen.

Revision af antagelserne om den religiøse autoritets medvirken

Den juridiske erkendelse bag indførelsen af ”andet ægteskabslignende forhold” – at det ikke er ”en betingelse, at indgåelsen af forholdet sker under tilstedeværelse af en religiøs autoritet” – åbner for yderligere behov for revision af gældende ret og særligt af antagelserne bag trossamfundsloven. Antagelsen om at imamer vier er nemlig udbredt i dansk lovgivning, men som tidligere nævnt – og nu også erkendt med begrebet ”andet ægteskabslignende forhold” i STFL § 260, stk. 2 – er indgåelse af nikah IKKE afhængig af imamens deltagelse.

Vi foreslår, at den juridiske erkendelse af det faktum, at et ”andet ægteskabslignende forhold” foregår ”uden tilstedeværelse af en religiøs autoritet”, aktivt og eksplicit indarbejdes i en revision af trossamfundsloven. De problematiske tilfælde med tvang til indgåelse og fastholdelse i et ”andet ægteskabslignende forhold” kan foregå uden imamen eller anden vielsesforretter, og derfor fremstår den juridiske ambition om at begrænse tvang og fastholdelse via trossamfundsloven fundamentalt misforstået. Tværtimod vil et overfokus på den misforståede antagelse om imamens vielse af partnere i et ”andet ægteskabslignende forhold” være vildledende for den ønskede styrkelse af muslimske kvinders rettigheder.